

Ko ngā pūrongo e whai ake nei, he kupu hei ārahi, hei āwhina i te kaiako. Ko te hua o ngā kōrero, he mea tango i ngā pūrongo aromātairua i te tau 2025.

Paerewa Paetae 92087 (1.1)

Te whakaatu māramatanga ki ngā ariā i roto i ngā toi puoro

Ko tā te paerewa paetae nei, he whakaatu i te māramatanga ki ngā ariā i roto i ngā toi puoro, pai mai, kino mai - me ngā urupare ki aua ariā.

Ko ētahi tauira o ngā ariā i roto i ngā toi puoro ko:

- ngā kōrero me ngā hononga taiao
- ngā kōrero atua
- ngā kōrero whakapapa
- ngā kaupapa tōrangapū
- ngā kaupapa mautohe
- ngā tātaitanga me ngā aronga ā-iwi

Me āpiti hoki ngā kōrero mō ngā whānau puoro:

- Papatūānuku
- Ranginui
- Tāne
- Tangaroa
- Hinepūtehue
- Tāwhirimātea
- Hineraukatauri
- Hine-te-iwaiwa

Mō te **Paetae**, me whakaatu māramatanga ki ngā ariā i roto i ngā toi puoro kia hāngai ki te horopaki. Ka taea mā te kōrero, te tuhi, te whakaaturanga, te mahi me te whakamahi.

Mō te **Kaiaka**, me ariari te whakaatu māramatanga ki ngā ariā i roto i ngā toi puoro, me whai, me whakaputa māramatanga kia whaitake ki te horopaki.

Mō te **Kairangi**, ka tau te whakaatu māramatanga ki ngā ariā i roto i ngā toi puoro me whai, me whakaputa māramatanga kia whai tikanga ki te horopaki.

Ngā take me ngā ia

Mō **Paetae** – e kaha ana te ākonga ki te whakaatu māramatanga ki ngā ariā toi puoro e hāngai ana ki te horopaki. He māmā te kite me te rongo i ngā ākonga e whakaputa māramatanga ana mā te tuhi me te whakaaturanga.

Hei tauira, i roto i te tauira mahi ā tuhi e whai ake, ka whakaatu māramatanga te ākonga ki ngā ariā toi puoro ki roto i āna mahi rangahau mō te taonga puoro:

“Ka taea e te pūtōrino te whakaputa i ngā oro rerekē, e tuku rongoā ana, e hāpai ana hoki i ngā huihuinga me ngā tikanga Māori.”

“He pūoro rerekē tēnei, ā, kua whakamahia hei rongoā, hei whakahihiri i ngā whakaaro, hei whakaora hoki i ngā wairua.”

Mō **Kaiaka** - e kaha ana ngā ākonga ki te whakaatu ariaritanga. Ki kōnei i whakaatu māramatanga ki ngā ariā i roto i ngā toi puoro. He māmā te kite i ngā ākonga, kua whai, kua whakaputa māramatanga ki ngā ariā i roto i ngā toi puoro kia whaitake ki te horopaki, mā te tuhi, mā te whakaatu me te whakamahi. Kei te tūhura atu te nuinga o ngā ākonga ki ngā ara maha ki te whakatutuki i ngā mahinga toi, kia whaitake, ā, kia whai pānga ki tōna ao.

Hei tauira, ko te whai pūrākau e hāngai ana ki tō rātou ake takiwā kia whaitake rātou ki te horopaki, hei taunaki hoki i ā rātou mahi:

“I haere mai ngā turuhi ki Aotearoa ki tenei taōne iti a Rotorua ki te pā o Te Wairoa ki te kite i ngā whenua taiao ataahua o te ao ...”

“... ko Te Tarata me Otukapuarangi. E ai ki nga kōrero he wai rongoā enei, he wai e tau ai te mauri, katahi ra nga puna ngawha ko enei. ko te Whenua i tino tau i tino rawe i kakariki tino piataata mai ...”

Mō **Kairangi** - e kaha ana ngā ākonga ki te whakaatu i tō rātau tau ki te whakaatu māramatanga ki ngā ariā i roto i ngā toi puoro. He māmā ki te kite i ngā ākonga e whakaputa māramatanga ki ngā ariā i roto i ngā toi puoro kia whai tikanga ki te horopaki. Mā te tuhi, mā te whakaatu me te whakamahi. Kai te whakaatu te nuinga o ngā ākonga e whai Kairangi ana ki tēnei taumata, i ngā pūkenga ki te tuitui whakaaro, ā, ki te whakaputa i ngā kōrero honohono ki tōna ao.

Hei tauira, i whai i tētahi pūnaha rangahau. Ka whakarite noho marae ki reira ako ai ngā kōrero tuku iho, i ngā pūrākau o te waahi hei kaupapa mā ō rātou mahi. Ki kōnei puta ai ngā kōrero whakapapa hoki. Mā tēnā, ka whakaputa ngā whakamārama. Whakamārama i te waiata kua rangahaua.

Ko te mahinga tuarua, ka whakaatu i tōna ake tāera, pēnei ki te whakaoti rapanga, ki tōna manawa nui, ā, ki tōna manawa roa. Ka whakamārama te ākonga i te whakatauki e whai ake nei kia tautoko i ōnā whakaaro:

“He nui maunga e kore e taea te reke, he ngaru moana mā te ihu o te waka e wāwāhi.” Ki kōnei ia e matapakihia i ngā kōrero mō tana whai i ngā tae i whakamahi.

Ko ngā take i ara ake ai i ngā pūrongo

Ruarua noa iho ngā kura i tuku taunakitanga ki a NZQA heoi, i tutuki pai i a rātau ngā whāinga paetae o ia taumata.

E whai ake nei ko ngā whakawhanaketanga, hei awhina i ngā ākonga kia eke ki ngā taumata Kaiaka me te Kairangi:

- Me whai kaupapa hei ārahi i ngā mahi kia whaitake, kia whai tikanga ngā ariā toi puoro
- Me whānui ake ngā whakautu, ka whakatakotohia e te ākonga, mā te akiaki, mā te ruku hōhonu ka tutuki. Hei tauira: ki te taki whakapapa, kia kaha ki te whakamārama i te take i whakaatu ai i taua whakapapa. Ka heke ki a wai? He aha tōna mana i roto i tō kaupapa?
- Māhau anō e akiaki i te/ngā ākonga ki te rapu i te puna mātāmua (sources of information) i waho i te akomanga - hei tauira: he whakawhānui ake te titiro i ngā puna rangahau e āpiti atu ki ngā atua, tērā pea ka toro ā-ariā nei ngā ākonga ki ngā pakipūmeka kaiwaiata, ki ngā pakipūmeka taonga puoro.

Ngā tirohanga

- Ko te ngohe C te ngohe pai ake mai i ngā ngohe e toru mō te tau 2025.
- Ki te tuku pikitia, me whai whakamārama kia whai tikanga, kia whai kiko.

Paerewa Paetae 92089 (1.2)

Te whakaatu māramatanga ki ngā tukanga toi puoro

Ko tā te paerewa paetae nei, he whakaatu i te māramatanga ki ngā tukanga toi puoro, pai mai, kino mai - me ngā urupare ki aua tukanga.

Ko ētahi tauira o ngā tukanga toi puoro ko:

- te raweke
- te mahi ngātahi
- te whakaraupapa
- te whakatika
- te kōmitimiti oro

He maha tonu ngā tauira i tua atu i ēnei. Ehara hoki i te mea me mahi te katoa; ko te tikanga ia, kia kōwhiria te tukanga, ngā tukanga rānei e hāngai ana ki te horopaki.

Mō te **Paetae**, me whakaatu māramatanga ki ngā tukanga toi puoro kia hāngai ki te horopaki. Ka taea mā te kōrero, te tuhi, te whakaaturanga, te mahi me te whakamahi.

Mō te **Kaiaka**, me ariari te whakaatu māramatanga ki ngā tukanga toi puoro, me whai, me whakaputa māramatanga kia whaitake ki te horopaki.

Mō te **Kairangi**, ka tau te whakaatu māramatanga ki ngā tukanga toi puoro me whai, me whakaputa māramatanga kia whai tikanga ki te horopaki.

Ngā take me ngā ia

Mō **Paetae** – e kaha ana ngā ākonga ki te whakaatu māramatanga ki ngā tukanga toi puoro e hāngai ana ki te horopaki. He māmā te kite me te rongu i ngā ākonga e whakaputa māramatanga mā te mahi ngātahi me te whakaraupapa.

Hei tauira, i roto i te tauira mahi ā-kiriata, i whakaatu māramatanga te ākonga ki ngā tukanga toi puoro ki te hanga taonga puoro nāna i anō i whiri, arā ko te pūtorino.

Mō **Kaiaka** - e kaha ana ngā ākonga ki te whakaatu ariaritanga. Ki kōnei i whakaatu māramatanga ki ngā tukanga toi puoro. He māmā te kite i ngā ākonga, kua whai, kua whakaputa māramatanga ki ngā tukanga toi puoro kia whaitake ki te horopaki mā te mahi ngātahi me te whakaraupapa.

Hei tauira, i roto i tētahi o ngā kiriata i kōrero ana tētahi ākonga hei whakamārama i tētahi wāhanga o te tukanga hanga kōauau:

“... kātahi ka pepa oneonehia ngā taha e rua kia māneanea ai ...”,

“... e maaka ki te pene ki ngā waahi e toru e whakarārangi ki ō nākara kātahi ka tūwiri ...”

Mō **Kairangi** - e kaha ana ngā ākonga ki te whakaatu ana i tō rātau tau ki te whakaatu māramatanga ki ngā tukanga toi puoro. He māmā ki te kite i ngā ākonga e whakaraupapa i ngā mahi kia whakaputa i te whānuitanga o ngā māramatanga ki ngā tukanga toi puoro kia whai tikanga ki te horopaki.

Hei tauira, he ngāwari te whai i te whakatakotoranga i ngā mahi. Ka whakamahi tētahi whārangi ki ia wāhanga o te tukanga kia ngāwari te whai me te kite i ngā whakamārama e hāngai ana ki te horopaki.

Ko ngā take i ara ake ai i ngā pūrongo

E toru ngā kura i tuku taunakitanga ki a NZQA, ā, i tutuki pai ngā mahi i te nuinga o ngā ākonga.

E whai ake nei ko ngā whakawhanaketanga, hei awhina i ngā ākonga kia eke ki ngā taumata Kaiaka me te Kairangi:

- Ko te tukanga te aronga o tēnei aromatawai, me whai i tētahi tīmatanga, i tētahi puku, me tētahi whakamutunga.
- Me whai kaupapa hei ārahi i ngā mahi kia whaitake, kia whai tikanga ngā tukanga toi puoro.
- Me whānui ake ngā whakautu, ka whakatakotohia e te ākonga, mā te akiaki, mā te ruku hōhonu ka tutuki.
- Māhau anō e akiaki i te/ngā ākonga ki te rapu i te puna mātāmua (sources of information) i waho i te akomanga - hei tauira: he whakawhānui ake te titiro i ngā puna rangahau e āpiti atu ki ngā atua, tērā pea ka toro ā-ariā nei ngā ākonga ki ngā pakipūmeka kaiwaiata, ki ngā pakipūmeka taonga puoro.

Ngā tirohanga

- Tērā ētahi i heke mai i te Paetae ki te Kāore i Eke: ngaro ana te whakatakoto i tētahi 'tukanga'.
- Tērā ētahi i heke mai i te Kaiaka ki te Paetae: kāore i kite i ngā whakamārama e whaitake ana ki te horopaki.
- Ahakoa kei te aro ki te taha tukanga, he paku noa iho e whakamahi ana i te reo puoro hei taunaki i ngā kōrero whakamārama. Kei te whārangi Paekupu he pātaka kupu hei āwhina i te hunga mahi.